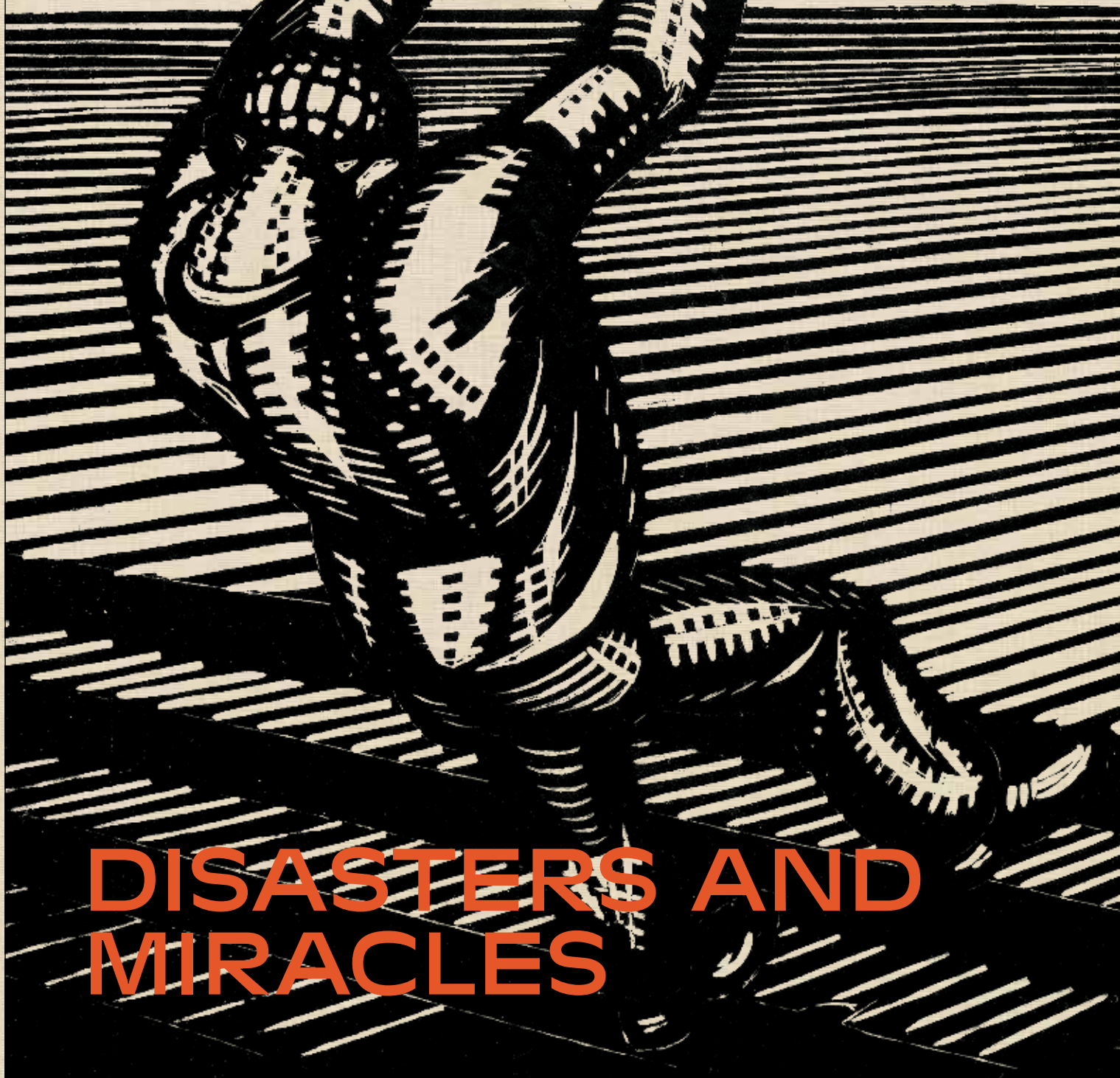


KATASTROFER OG MIRAKLER

KATASTROFER OG MIRAKLER
Palle Nielsen 100 år



DISASTERS AND MIRACLES

DISASTERS AND MIRACLES
Palle Nielsen 100 years

Dette katalog er udgivet i forbindelse med udstillingen

KATASTROFER OG MIRAKLER
Palle Nielsen 100 år

Fuglsang Kunstmuseum
26. juni – 13. september 2020,
Skovgaard Museet
26. september – 10. januar 2020 og
Kunstmuseet i Tønder
30. januar – 2. maj 2021

Tekster: Liza Kaaring
Redaktion: Amalie Marie Laustsen,
Liza Kaaring og Kathrine
Svanum Andersen

Korrektur: SprogBiz
Oversættelser: SprogBiz
Grafisk design: Studio Atlant
Skrifttyper: Antique Olive FL &
Neue Haas Grotesk

Papir: Scandia 2000 Smooth
Tryk: Søren Hørdum,
Clausen Grafisk

Oplag: 1050
ISBN: 978-87-93473-18-8

Udgiverne har gjort deres bedste for at opnå den korrekte ophavsretlige kreditering ad materiale trykt i denne bog. Såfremt der mangler kreditering af rettighedshaverne, bedes disse henvende sig til Fuglsang Kunstmuseum.

© Forfatteren, Fuglsang Kunstmuseum,
Skovgaard Museet og MSJ – Kunstmuseet
i Tønder

Printet i Danmark 2020

Fotokrediteringer

Fig. 1: Erik Betting, pressehuset
Fuglsang
Kunstmuseum: Ole Akhøj
Skovgaard
Museum: Ole Misfeldt
Kunstmuseet
i Tønder: Kenneth Stjernegaard
Palle Nielsen
Samlingen: Ole Akhøj
Statens Museum
for Kunst: SMK Foto/
Jakob Skou-Hansen

Billedrettigheder
© Palle Nielsen / VISDA

MIRAKLER OG DRØMMEBYER

Sideløbende med billederne af katastrofer skabte Palle Nielsen også smukke scenarier, hvor dystopien og rædslerne ikke får lov til at fylde, og hvor drømmene ikke er fortættet af urovækkende elementer, men derimod præget af en, hos Nielsen, usædvanlig ro og stilhed. Der er f.eks. tale om skildringer af forstæder i linoleumssnittene fra *Drømmebyen* og akvareltegninger i varme farver af monumentale kuppelbygninger (Fig. 55). I andre værker, som i serien *Miraklernes tid*, optræder uventede mirakler, hvor engle eller andre kærlige væsner griber ind og forhindrer ulykker i at blive til katastrofer.

Nærmest uden undtagelse udspiller alle Nielsens værker sig i byer. Han var, som den svenske kunsthistoriker Kristian Romare har formuleret det, en "byvandrer, en opdagesrejsende i det menneskeskabte landskab".²⁷ Fra begyndelsen af hans virke er der noget uvirkeligt og drømmeagtigt over hans byer; husene og gaderne fremstår på én gang særdeles velkendte og mærkeligt fremmede. Oplevelsen skyldes i høj grad, at Nielsen i sin skildring af byerne har kombineret erindringer fra barndommen i det indre København (Frederiksstaden og Gammelholm-kvarteret), indtryk fra besøg i Europas storbyer, inspiration fra fotos og trykte medier samt ikke mindst indtryk fra togrejser ned gennem det ødelagte Tyskland umiddelbart efter Anden Verdenskrigs ophør. Samtidig er bygningerne fremstillet med en overbevisende detaljerigdom, der, som kunsthistorikeren Mikael Wivel har peget på, giver betragteren en oplevelse af, at husene er virkelige.²⁸ Og som Wivel også skriver, så giver proportionerne dem derudover et drømmeagtigt skær: "De er

ofte kolossale i deres udstrækning, som bjergsider" og fremstår derfor ofte både surrealistiske og mareridtsagtige (Fig. 56 og 57).²⁹ Det urovækkende understreges yderligere af, at ubestemmelige væsner flyder fra husenes kroppe, husene afgiver tykke røgskyer, og menneskene på gaden opfører sig mærkværdigt eller mystisk (Fig. 58).

De lyse drømmebyer

Der findes også et mindre antal byskildringer, hvor både stemning og 'farveholdning' er mere lys end mørk, og hvor det drømmeagtige præg ikke i første instans virker ildevarslende. Billederne skiller sig ud i det ellers dominerende mørke, og man kan tage sig selv i at lede efter, om der er noget, man har overset. Kan det virkelig passe, at der ikke er fare på færde?

Billederne fra *Drømmebyen* hører til disse 'lyse' skildringer. I et notat, som Nielsen kaldte for "Grundtemaerne", fortæller han selv, at tilskyndelsen til *Drømmebyen* var "en meget stærk oplevelse" af en gengivelse af Max Ernsts collage *Ubevidstheden om landskabet bliver fuldstændig* fra serien *La Femme 100 Têtes* fra 1929 (Fig. 59) i Ole Sarvigs *Krisens billedbog* (1950).³⁰ Nielsen forklarer: "I den ledsagende tekst stod bl.a.: dagen og klokkeslettet er vidner, husene ligger gemt bag villabyens træer. Der var for mig noget usigeligt dragende ved dette." Videre spørger han: "Hvad er der mon sket i villaen?" Netop denne undren formår han selv at vække med sine drømmebyer, hvor tiden synes at gå i slow-motion og al lyd dæmpet til et minimum. Et af *Drømmebyens* billeder viser netop, som hos Ernst, en villa, der ligger halvt gemt

bag træerne i en park (Fig. 60). En række ensomme figurer dukker frem fra træernes skygger og vandrer omkring i parkens flimrende lys som i en trance. Søvnvængerne og det drømmeagtige lysflimmer går igen i flere af seriens andre billeder, hvor store palæer er gengivet med lette, stiplede linjer, der får dem til at fremstå som flygtige fatamorganaer, der kan forsvinde, hvert øjeblik det skal være (Fig. 61).

Drømmebyerne er således både hemmelighedsfulde, let surrealistiske og urovækkende, men hverken uhyggelige eller dystopiske som Nielsens mørke byskildringer. Igennem årene lavede Nielsen også en række akvareller med motiver af forstæder eller af monumentale klassiske bygningsværker udført i varme farver. Som *Drømmebyerne* kan også disse mennesketomme byskildringer virke lettere foruroligende, men uroen peger her snarere i retning af sære og pirrende hemmeligheder end af verdens undergang (Fig. 62).

Engle

Linoleumssnittene fra serien *Miraklernes tid* fra 1989-1992 er eksempler på værker, hvor mystiske hændelser, der ligner mirakler, pludselig indtræffer, og serien peger derfor på Nielsens tro på en åndelig tilstedeværelse i verden. I seriens værker møder vi blandt andre et svævende menneske i fuld fart frem (Fig. 63), og et andet sted bliver et menneske reddet i sidste øjeblik i et fald fra et hustag af en flyvende figur (Fig. 28). I andre af seriens billeder ser mennesker overraskede til, mens deres medmennesker letter fra jorden og flyver til vejrs (Fig. 64). Det står ikke klart, om det er menneskene, der pludselig er udstyret med mirakuløse evner, om miraklerne skal læses symbolsk, eller om der måske er tale om engle, der griber ind i menneskenes verden. I og med at værkerne er lavet samtidig med Berlinmurens fald og den tidligere østbloks begyndende opløsning, er det dog fristende at læse miraklerne som tegn på en ny optimisme og en nyopstået følelse af frihed. At seriens farveholdning er langt lysere end størsteparten af Nielsens øvrige værker medvirker i høj grad til oplevelsen af en optimistisk stemning.

Sikkert er det imidlertid, at engle optræder i Nielsens værker, bl.a. i en sen akvarel fra år 2000 (Fig. 65), der vises i billedkunstneren Jytte Rex' portrætfilm *Mig skal intet fattes* (2002). Her siger Nielsen om tegningen: "Jeg ved ikke, hvad en engel er. Men jeg ved, at det er en engel." Han

forklarer også, at denne engel kom til ham i en åbenbaring, og at han tegnede den, som med ført hånd, hvorfor han hverken ved, hvor hun kommer fra, eller hvor hun er på vej hen. Efterfølgende tilføjer han grinende: "Jeg synes engle er sådan nogle pragtfulde væsner."

Engle optræder også i en række andre værker, både tidligt og sent i Nielsens produktion, og er således i andre tilfælde tydeligvis et helt bevidst tilvalg. Blandt disse er et billede fra *Orfeus og Eurydike III*, som han kaldte for *Englen*, fra 1974-78 (Fig. 66). Om 'englen' er én af de tre figurer i billedet, eller om 'englen' snarere er årsagen til, at figuren yderst til højre i billedet kigger forundret mod himlen med hænderne foldet i en ydmyg, overgivende eller måske bedende gestus, står ikke helt klart. Sikkert er det dog, at billedet formidler overraskelse og undren frem for angst, som det ellers typisk er tilfældet i de af Nielsens værker, hvor folk ser mod himlen, for eksempel i *Mennesker og begivenheder, opus 559* (Fig. 67). I *Englen* er der nok tale om et overraskende, men ikke et ubehageligt syn. Hvor englen i dette tilfælde således er en passiv repræsentant for det overnaturlige, så er Nielsens engle, som det ses i *Miraklernes tid*, ofte langt mere aktive. De griber bogstavelig talt ind og forsøger at forhindre ulykker. Et andet eksempel på dette er akvarellen *Engel og bil* fra 1997, hvor englen synes at stille sig i vejen for bilens hasarderede kørsel som for at forhindre en ulykke (Fig. 68).

Fælles for værkerne fra *Drømmebyen* og værkerne, hvor der optræder engle og andre kærlige og hjælpsomme væsner, er, at disse værker domineres af papirets hvidhed frem for tryksværens sorte mørke. I værkerne står det flimrende hvide dagslys i skarp kontrast til Nielsens ellers mørke byer. Her blandes det gådefulde med det skønne i billeder, hvor længslen og optimismen får lov til at leve. Som Romare har skrevet om Nielsen: "Under en mørk fortvivlelse findes som selve drivkraften i hans kunst en livsbekræftelse og en forelskelse i mennesketilværelsen. Samt en tro på mirakler. Mirakler kan finde sted. Vi kan forandre vores liv."³¹